

TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF SCIENCE IN THE MODERN WORLD

Proceedings of the XXXIII International Scientific and Practical Conference

Graz, Austria
August 23 – 26, 2022

UDC 01.1

The XXXIII International Scientific and Practical Conference «Trends in the development of science in the modern world», August 23 – 26, 2022, Graz, Austria. 425 p.

ISBN – 979-8-88757-546-9

DOI – 10.46299/ISG.2022.1.33

EDITORIAL BOARD

<u>Pluzhnik Elena</u>	Professor of the Department of Criminal Law and Criminology Odessa State University of Internal Affairs Candidate of Law, Associate Professor
<u>Liubchych Anna</u>	Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development National Academy of Law Sciences of Ukraine, Kharkiv, Ukraine, Scientific secretary of Institute
<u>Liudmyla Polyvana</u>	Department of Accounting and Auditing Kharkiv National Technical University of Agriculture named after Petr Vasilenko, Ukraine
<u>Mushenyk Iryna</u>	Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of Mathematical Disciplines, Informatics and Modeling. Podolsk State Agrarian Technical University
<u>Oleksandra Kovalevska</u>	Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs Dnipro, Ukraine
<u>Prudka Liudmyla</u>	Odessa State University of Internal Affairs, Associate Professor of Criminology and Psychology Department
<u>Slabkyi Hennadii</u>	Doctor of Medical Sciences, Head of the Department of Health Sciences, Uzhhorod National University.
<u>Marchenko Dmytro</u>	PhD, Associate Professor, Lecturer, Deputy Dean on Academic Affairs Faculty of Engineering and Energy
<u>Harchenko Roman</u>	Candidate of Technical Sciences, specialty 05.22.20 - operation and repair of vehicles.
<u>Belei Svitlana</u>	Ph.D., Associate Professor, Department of Economics and Security of Enterprise
<u>Lidiya Parashchuk</u>	PhD in specialty 05.17.11 "Technology of refractory non-metallic materials"
<u>Kanyovska Lyudmila Volodymyrivna</u>	Associate Professor of the Department of Internal Medicine
<u>Levon Mariia</u>	Candidate of Medical Sciences, Associate Professor, Scientific direction - morphology of the human digestive system
<u>Hubal Halyna Mykolaiivna</u>	Ph.D. in Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor

50.	Олійник О.С. СУЧАСНА-ЗАСТАРИЛА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ: ШЛЯХОМ ПРОБ ТА ПОМИЛОК АБО «ERRARE HUMANUM EST»	259
51.	Семененко Л.М., Добровольський Ю.Б., Ярмольчик М.О., Петренко С.В. АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ВИДІВ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	261
52.	Суліцький В.В. ВПЛИВ БІБЛІОТЕРАПІЇ НА ПРОЦЕС ВИПРАВЛЕННЯ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ	270
53.	Чередник Л.М., Ганусік К.О. ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	276
54.	Шаповалова О.В., Костюченко О.А. ВПЛИВ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПРОЦЕС РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	282
55.	Шубер С. ГЕЙМІФІКАЦІЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДІТЕЙ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	287
PHARMACEUTICS		
56.	Кисельов В.В., Охтіна О.В., Задорожній П.В., Бобровська О.О., Черняк Н.В. АНТИГІСТАМІННІ ЗАСОБИ ДЛЯ СИСТЕМНОГО ЗАСТОСУВАННЯ: АНАЛІЗ РИНКУ УКРАЇНИ	291
PHILOLOGY		
57.	Stepanenko A., Taranukha T. DIALOG DER KULTUREN: DEUTSCH UND UKRAINISCH. DISKREPANZ IN DEN SPRACHEN	297

ВПЛИВ БІБЛІОТЕРАПІЇ НА ПРОЦЕС ВИПРАВЛЕННЯ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ

Суліцький Вадим Володимирович

кандидат психологічних наук, доцент

Інститут людини Київського університету імені Бориса Грінченка

Бібліотерапія — "лікування книгою" — термін, який можна зустріти у науковій літературі не часто, але цей метод роботи з клієнтами зараз як ніколи є актуальним, бо відповідає вимогам сьогодення та повністю вписується у ситуацію, що склалася в світі. Особливо це стосується психолого-педагогічної роботи з засудженими в процесі їх виправлення та ресоціалізації.

Через власний досвід ми знаємо про позитивний вплив літератури на психіку людини. Наприклад, твори І.С. Тургенєва. Роздуми письменника допомагають читачу розслабитися та відвернутися від проблем, забути про їх існування. Або твори Е. Хемінгуей. Читаючи його романи, душа наповнюється силами, з'являється бажання жити та любити. Вірші Л. Костенко наповнюють душу гордістю за Україну, її народ, вчать любити світ, свободу. А як не пригадати історію Ф. Кафки з дівчиною та її лялькою і слова у записці: «Усе, що ти любиш, швидше за все загубиться, але врешті-решт любов повернеться в інший спосіб».

Ідея використання бібліотерапії виникла під час дослідження ролі совісті та каяття у процесі виправлення та ресоціалізації засуджених. Ми зрозуміли, що на свідомість осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі, може вплинути думка авторитетної людини через твори, що вона написала. Правильно, це класики художньої літератури, чіми творами захоплювалося, а на прикладах їх героїв виховувалося не одно покоління.

Окрім бібліотерапевтичного впливу на свідомість засудженого, нас цікавило технічна організація цього процесу, створення оптимальних умов, як для роботи працівників, так і для самих засуджених. Треба зазначити, що бібліотеки є і працюють в усіх установах виконання покарань. Але, їх книжковий фонд застарілий. Його поповнення, останнім часом, відбувалося за рахунок благодійних акцій, пожертвувань, передачі книжок бібліотеками, які через різні обставини припинили свою діяльність.

За нашими спостереженнями, засуджені читають постійно та багато. Так, із 1020 осіб, які відбували покарання в установі виконання покарань, 834 були записані у бібліотеці, 573 є активними користувачами бібліотечним фондом. Середній показник відвідування бібліотеки складає 74 особи на день. За час перебування в установі виконання покарань кожний засуджений бував у бібліотеці мінімум два рази.

Таким чином, використання читання, як терапевтичного чинника у роботі із засудженими, є доступним методом для працівників пенітенціарних закладів, у тому числі, і психолога. При цьому, спеціальних знань не потрібно. Бібліотерапевтичні заняття ми розглядаємо як одну із форм роботи психолога в межах можливих для нього витрат робочого часу. Деякі спеціалісти не відносять

даний напрям діяльності до психотерапії, а розглядають його як різновид творчої діяльності зі значним "лікувальним" ефектом [1]. Призначення бібліотерапії полягає не тільки у тому, щоб виявити психічні недоліки, вади чи відхилення у засуджених, але й щоб відчуті їх ставлення до життя, смерті, власного майбутнього, соціуму тощо. Цей метод відображає сильні та слабкі сторони характеру особистості засудженого, а також володіє дивовижними властивостями внутрішньої підтримки та відновлення цінностей людини.

Бібліотерапія — це передача через літературні твори своїх думок, ставлення до різних аспектів життя, почуттів, емоцій, всього того, що складає прояви особливостей функціонування психіки людини та впливає на зміни структури / змісту його мислення.

Під час бесіди з засудженим психолог визначає характер проблеми, наявність конфлікту або психотравмуючої ситуації та можливі засоби рішення. В залежності від проблеми, засудженому рекомендується та чи інша література (переважно художня), що здатна та покликана допомогти йому у вирішенні певної ситуації. Ми не наполягаємо, що саме наша порада або приклад розв'язування схожої проблеми в художній літературі на сто відсотків гарантує позитивний варіант. Ми говоримо про те, що з будь-якої ситуації завжди є вихід. Коли засудженому здається, що він потрапив у життєву пастку та не може знайти вихід із ситуації, що склалася, то це, частіше за все, відбувається через брак знань або життєвого досвіду, сильне емоційне хвилювання або «когнітивний ступор».

Техніки надання допомоги можуть бути різноманітними. Їх вибір залежить від ситуації засудженого, але, в першу чергу, від начитаності, знань і професійного досвіду психолога. При рекомендації літератури можна робити акцент на власні уподобання, але краще підбирати твори, що максимально відповідають ситуації, що склалася. Із засудженими, у цьому випадку, треба спілкуватися на рівних, зробити так, щоб він не відчував, що є злочинцем, і його намагаються перевиховувати. Навпаки, бесіда повинна бути невимушеною та ненав'язливою. Тобто, відвертою розмовою «друзів» про книги, їх зміст, головних героїв, письменників, але в ненав'язливій рекомендаційній формі. Так, наприклад, психолог має "зачепитися" за читацькі інтереси засудженого та почати працювати "навколо" них. При цьому, психолог має досконало володіти предметом розмови, іншими словами, цю літературу він повинен сам прочитати, знати її зміст не з анотацій і рецензій, надавати адекватну характеристику героям творів тощо.

Коли книгу читає засуджений, вона виводить його за межі буденного сприйняття життя та допомагає подолати відстань між бажаним і реальним тлумаченням ситуації. Цей внутрішній перехід можливий тільки тоді, коли зміст книги пройшов скрізь співпереживання людини. У процесі цього формується механізм емоційного захоплення, що допомагає не тільки уявити, але і пережити віддалені наслідки людських дій, відчуті їх сенс.

Якщо використовувати бібліотерапію із "замкнутими засудженими", то вони стають більш комунікативними (7 випадків із 10). Основний корекційний ефект досягається за рахунок "відновлення" переживань та проблем, що пов'язані із позбавленням волі.

Для проведення бібліотерапії пенітенціарних закладах треба підбирати книги, щоб засуджений, при їх читанні, міг не тільки корегувати свою поведінку, але й розвивати здібності до самостійного мислення та у повній мірі реалізовувати власний розумовий і духовний потенціал.

Методика бібліотерапії у місцях позбавлення волі має такі етапи:

1. Первинна підготовка психолога.

Цей етап включає в себе складання власної «бібліотерапевтичної рецептури». Бібліотерапевтична рецептура – це перелік можливих ситуацій з якими зіштовхуються засуджені під час відбування покарання в пенітенціарних закладах та список літературних творів, які в змісті мають позитивні приклади їх розв'язування, або вирішення певних проблем. Психолог має визначити «психотерапевтичний ефект» книги; прорахувати можливі ризики, що пов'язані зі сприйняттям змісту твору засудженим; розробити алгоритм втручання для протидії можливим негативним наслідками впливу прочитаного на свідомість засудженого; визначити періодичність зустрічей (краще 1 раз на тиждень, але це залежить від швидкості з якою засуджений читає); підібрати форму проведення зустрічі (індивідуальна чи групова); отримати згоду від засудженого на участь у бібліотерапії та обробку його персональних даних. Ми усвідомлюємо, що передбачити всього не можливо, тому розробили правило: «Усе наше життя коливається навколо десяти сюжетів Біблії. Інше – це різноманітні варіанти цих сюжетів людського життя». Саме перелік проблем і літератури ми розробляли саме за цим правилом.

2. Робота з засудженим.

Цей етап включає: зустріч із засудженим; визначення проблемної ситуації; з'ясування літературних уподобань; обговорення часу й умов наступних зустрічей; рекомендацію літературних творів для читання для подальшого їх обговорення.

Засудженому задається ряд питань. Наприклад:

- а) "Назвіть п'ять Ваших найулюбленіших книг";
- б) "Які книги призвели на Вас найбільше враження? Чому?"
- в) "Які книги найбільш вплинули на Вас?"
- г) "Які письменники, на Вашу думку, найбільш схожі на Вас у поглядах на життя?"

д) "Персонажі якої книги найбільш схожі на Вас?"

Цими питаннями ми визначаємо з ким (яким літературним персонажем) засуджений себе асоціює, що подобається, а що ні в характері та поведінці героїв твору. Якщо уявити, що кожний засуджений це «мішечок з бочонками для гри у Лото», а кожний бочонок – це риса характеру, що має як позитивний, так і негативний бік свого прояву, то наше завдання якомога більше знайти в людині позитивних якостей і через розвиток їх з початку нівелювати, а потім повністю замінити негативні якості на позитивні.

У даному випадку спрацьовує правило: «А щоб зробив би мій улюблений герой у цьому випадку?» З одного боку, ми не повинні заохочувати намагання засудженого повністю бути схожим на цього героя, особливо коли він «негативний», але це допомагає, на перших порах, навчити його

зосереджуватися на вирішенні конкретної проблеми, долати сумління, самостійно приймати рішення, брати відповідальність за дії та їх наслідки. Навіть якщо бібліотерапія використовується як допоміжний метод у роботі з засудженими, це допомагає нам мати додаткові важелі впливу на його особистість.

3. Рекомендація книг.

Під час бібліотерапії в основі рекомендацій книг засудженому, повинні враховуватися такі три принципи:

а) ступінь доступності викладеного та ступінь складності змісту запропонованої книги;

б) герой книги повинен бути для засудженого позитивним, а його дії зрозумілими;

в) максимальна схожість ситуації у книзі з ситуацією, в якій перебуває засуджений.

Врахування останнього принципу особливо важливо при бібліотерапії ситуацій, які мають яскраве емоційне забарвлення або можуть призвести до емоційних розладів (неврозів).

У процесі бібліотерапії засуджений веде читальний щоденник, аналіз змісту якого відіграє важливу роль в об'єктивній оцінці психологічного стану засудженого у процесі бібліотерапії та при підбитті її підсумків.

Бібліотерапію можливо використовувати як групову форму корекції поведінки та ресоціалізацію засуджених у місцях позбавлення волі. При груповій формі бібліотерапії окрім вимог, яких потрібно дотримуватися при створенні будь-якої психокорекційної групи, треба враховувати і певні особливості. Так, підбирати членів групи важливо за ступенем їхнього інтелектуального розвитку, особливостей функціонування нервової системи, читацьких захоплень, психологічної сумісності (це дуже важливий чинник, який пояснюється особливостями перебуванням засудженими в умовах ізоляції та вимушеним постійним спілкуванням з обмеженим колом осіб).

Група має складатися з 10-12 осіб. Спочатку, для обговорення треба підбирати невеликі за об'ємом твори. Читати їх під час зустрічі, мати перелік питань на які будуть відповідати учасники групового заняття. Читати твори можна як за чергою, так і за ролями.

Після прочитання твору потрібно провести дискусію, в результаті якої виявити структуру міжособистісних ставлень у групі до читання художньої літератури. У засуджених, які менше читають, пробуджується інтерес до книг. Засуджені під час бесіди висловлюють своє ставлення до персонажів, проєктують власне ставлення до проблем, що описуються у творі.

Як правило, читання книг у місцях позбавлення волі починається з того моменту, коли засуджений потрапив до відділення карантину, діагностики та розподілу. У цей період у нього починає формуватися поняття: образ — бажання — почуття—думка. При цьому форма, що передає поняття «добра» та «зла», не є усвідомленою засудженими. Думки в такій формі не можуть у повній мірі існувати у осіб, що перебувають в пенітенціарних закладах, їх треба формувати за допомогою образного мислення. Якщо спробувати це зробити, то вийдуть ті

самі образи, що відбиті у книгах. Тому психологи, які мають досвід застосування бібліотерапії, вважають, що ці образи потрібні для порівняння їх з реаліями навколишнього світу. Адже саме у книгах демонструється як у повсякденному житті втілюються різні людські якості.

Читаючи книги, у засуджених складається функціональна своєрідна система, в якій емоції інтелектуалізуються, стають розумово узагальненими. А пізнавальні процеси, що функціонують у даній системі, здобувають афективний характер і починають виконувати роль смислових розбіжностей і смислових утворень.

Таким чином, книга для засудженого є не просто фантазія, а особливою реальністю, що допомагає установити світ людських почуттів, ставлень, найважливіших моральних категорій, а надалі — світ життєвих змістових подій. Книга виводить засудженого за межі повсякденного життя та допомагає долати відстань між бажаним і реальним.

Цей внутрішній перехід можливий тільки тоді, коли співпереживання книги пройшло через співпереживання особистості засудженого. У процесі цього співпереживання формується механізм емоційного передбачення, що допомагає не тільки уявити, але і пережити віддалені наслідки людських дій, відчути їх зміст у сприйнятті різними людьми.

Особливе значення має дослідження соціально-психологічного впливу бібліотерапії на засудженого у процесі роботи з ним. Насамперед, треба враховувати, що в залежності від інтелектуального й розумового розвитку засудженого варто застосовувати ту чи іншу літературу для виправлення та ресоціалізації засудженого. Вибір літературних творів також залежить від особливостей свідомості і світогляду різних груп засуджених. Ми виділяємо такі:

1) засуджених, які мають правильні погляди та переконання, здійснили злочини ненавмисно, за необережністю;

2) засуджені з деякими важелями помилкових антисоціальних установок, розрізненими поглядами та переконаннями у свідомості, протиріччями в світогляді;

3) засуджених із явно антисоціальними, за своєю сутністю, поглядами та переконаннями:

а) особи зі стійкими антисоціальними поглядами та переконаннями;

б) засуджені, у яких антисоціальні погляди носять перемінний характер.

При всій умовності даної класифікації, вона сприяє диференціації бібліотерапевтичної роботи із засудженими у місцях позбавлення волі. Найчастіше пенітенціарним психологам приходиться мати справи з людьми — носіями антисоціальних переконань і антинаукових поглядів. Вони постійно мають переконувати цих засуджених у тій чи іншій ситуації. У зв'язку з цим, бібліотерапевтична робота спрямована на зміну світогляду та подолання антисоціальних і антинаукових поглядів і переконань, що обумовили їх поведінку з боку засудженого.

Бібліотерапія як метод ресоціалізації засуджених, дозволяє вирішити такі завдання:

Виховні. Бібліотерапія сприяє моральному розвитку особистості засудженого, забезпечує орієнтацію в системі моральних норм і цінностей, засвоєнню правил поведінки в суспільстві. У засуджених відбувається більш глибоке розуміння себе, свого внутрішнього світу (думок, почуттів, бажань тощо). Складаються відкриті, відверті, доброзичливі відносини з психологом, а також іншими працівниками пенітенціарних закладів.

Корекційні. Досить успішно піддається корекція образу власного "Я" у засуджених, покращується самооцінка, зникають неадекватні форми поведінки, налагоджуються способи комунікації з іншими людьми.

Психотерапевтичні. «Лікувальний ефект» досягається завдяки тому, що в процесі творчої діяльності створюється атмосфера емоційної теплоти, доброзичливості, емпатійного спілкування; визнання цінності особистості іншої людини, турботи про нього; виникає відчуття психологічного комфорту, захищеності; мобілізується цілющий потенціал емоцій.

Перевагами бібліотерапії у ресоціалізації засудженого є: різноманіття та багатство впливу «слова», сила вражень, тривалість, повторюваність тощо.

Ось чому бібліотерапія може бути одним із засобів виправлення та ресоціалізації засуджених. Її застосування у пенітенціарних закладах спрямоване на досягнення основної мети — змінити прокримінальне мислення засудженого на правослухняне, повернути їх на чесний шлях життя, зробити повноправними членами суспільства.

Список літератури:

1. Караман, О. Характеристика системи соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми засудженими в пенітенціарних закладах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*, 2012, 24: 58-62.